

SİVİL DİYALOG KAVRAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK: AB DESTEKLİ "SİVİL TOPLUM DİYALOĞU" PROGRAMI*

RETHINKING THE CONCEPT OF CIVIL DIALOGUE: "CIVIL SOCIETY DIALOGUE" PROGRAM OF EU

İlgar SEYİDOV**

Öz

Sivil Diyalog kavramı AB'nin üyelik çerçevesinde aday ülkelerle yürüttüğü uyum programları ile gündeme gelmiş ve femonen haline gelmiştir. Yeterli düzeyde incelenmemesine karşın sivil diyalog, Antik felsefeden kökenini alan diyalog anlayışı temelinde şekillendirilmiştir. Uygulama alanı olarak ise sivil toplum alanı seçilmiştir. Bu anlamda sivil diyalog, sivil toplum ve diyalog anlayışlarının keşiştiği bir kavram olarak tanımlanabilir. Çalışma kapsamında öncelikle sivil diyalog anlayışının tarihsel gelişimi ve kavramsal içeriği çözümlenmiştir. Daha sonra sivil diyalog uygulamasına yönelik örnek olarak AB'nin Türkiye ile 2008 yılından itibaren yürüttüğü Sivil Toplum Diyalogu programı çerçeveleme yöntemi ile incelenmiştir. 2008-2018 yılları arasındaki 10 yıllık süre değerlendirilmiştir. Araştırmada sivil diyalogun nasıl tanımlandığı, hangi projelerin gerçekleştirildiği, ana temaların neler olduğu ve nasıl tanıtıldığı ele alınmıştır. Elde edilen bulguların değerlendirilmesiyle diyalog anlayışı çerçevesinde sivil diyalogun teori ve pratiği arasındaki farklılıkları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diyalog, Sivil Diyalog, Çerçeveleme analizi, Sivil Toplum Diyalogu Programı.

Abstract

The concept of civil dialogue has become popular and phenomenon by the harmonization programs of EU that have been conducting with candidate countries within membership process. The origin of civil dialogue is stemmed from Antique dialogue philosophy. Civil society is selected and defined as the main implementation area for civil dialogue practices. In this context, civil society can be seen as the convergent line between civil society and dialogue. In the study, firstly, it will be focused on the conceptualization and historical background of civil dialogue. Then, the Civil Society Dialogue program of EU which has been conducting with Turkey since 2008 will be analyzed within the scope of research. Framing analysis was selected as research method. The reserach aims to find out how civil dialogue was defined, which practices were conducted and how they were promoted by the related program. Based on the findings, the differences between theory and practice of civil dialogue will be analyzed.

Keywords: Dialogue, Civil Dialogue, Framing Analysis, Civil Society Dialogue Program.

1. GİRİŞ

Sivil toplum alanı yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde toplumsal sorunlara ilişkin çözümler üreten, çatışmalı konularda "arabuluculuk" işlevi üstlenen ve eşit koşullarda, sivil hakların korunarak toplum bütünlüğünün sağlanmasına yönelik karmaşık "ilişkiler ağını" kapsamaktadır. Bu alan, kamusal ve özel alandan farklı nitelikte olup, belirli sorunlar temelinde devamlı olarak yeni biçimler kazanmaktadır. Devlet ile aile, siyaset ve özel yaşam arasında ilişkileri düzenleyen sistematik bir zemin sunmaktadır. Alan kapsamında ilişkiler ağını oluşturan ve sağlayanlar ise sivil aktörler, gruplar ve özellikle sivil toplum kuruluşlarıdır.

Hiyerarşik ve otoriter bir düzenden uzak, eşitlikçi bir iç dinamiğine sahip sivil toplum alanında "gönüllü" faaliyet gösteren çeşitli yapılanmalar "yabancılaştırılan", "görülmeyen" farklılıkların ve azınlıkların "görünür" ve "konuşur" olmalarını sağlayan tarafsız mekanizmalar olarak faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda "diyalog" anlayışı ile sivil toplum alanı arasında doğrudan güçlü bir bağlantı vardır. Bağlantının kökeninde "diyalog" anlayışının karşılıklı anlamaya dayalı "eşitlikçi" biçimi ile sivil toplum alanının hedeflediği amaçları arasında içeriksel uyum yatmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade edilirse, sivil toplum alanının kamusal ve özel alandan en önemli farkı toplumsal sorunlara, çatışmalara "bağımsız" bir perspektif sunması ve bu anlamda "gönüllülük" esasına dayalı faaliyetler aracılığıyla farklılıkların "temsilini" sağlamasıdır. En azından bu temsil için olanak sunabilmesidir. Kendini ifade fırsatı yaratabilmesidir. Bu anlamda sivil toplum alanı da "diyalog" anlayışı gibi "ötekileştirme" olmadan karşılıklı anlamaya dayalı sivil hakların korunduğu eşitlikçi ve heterojen bir demokratik düzeni savunmaktadır.

* Bu makale İlgar Seyidov' un "Diyalog Anlayışı Çerçevesinde AB Destekli Sivil Toplum Diyalogu Programının İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden hazırlanmıştır.

** Dr., Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, ilqar.seyidov@gmail.com

Çeşitli iletişimsel eylemlerle çok sesli konuşma ortamları oluşturma çabasıdır. “Sivil diyalog”, bu anlamda “diyalog” ve sivil toplum alanı arasındaki ilişkiyi betimleyen anahtar kavramdır.

“Sivil diyalog”, kavram olarak AB’nin aday ülkelerle üyelik müzakereleri kapsamında yürüttüğü uyum programlarıyla tanımlanmış ve fenomen olmuştur. Bu anlamda “sivil diyalog”, kökeni Antik döneme dayanan ve kuramsal gelişimi XIX. Yüzyıl sonrasında şekillenen “diyalog” anlayışının sivil toplum alanında uygulanmasının modernize biçimi olarak yorumlanabilir.

Sivil diyalog” üzerine odaklanan ve AB’nin yürütmekte olduğu “Sivil Toplum Diyalogu” programını inceleyen çalışmada üç temel araştırma sorusu belirlenmiştir:

- “Sivil diyalog” nasıl bir kavramsal altyapıya sahiptir?
- Uygulanabilir bir “diyalog” olarak görülen “sivil diyalog” gerçekte nasıl bir iletişim biçimi sunmaktadır?
- AB destekli “Sivil Toplum Diyalogu” programı “sivil diyalog” anlayışını nasıl bir “çerçeve” içinde sunmaktadır?

Yukarıdaki araştırma soruları doğrultusunda bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak “sivil diyalog” anlayışı ele alınmaktadır. Tarihsel bağlamı ve AB kapsamındaki süreçleri betimlenmiştir. İkinci bölüm ise araştırma örnekleme olarak seçilen AB destekli “Sivil Toplum Diyalogu” programının “sivil diyalog” anlayışı çerçevesinde bulgularını ve bulguların değerlendirilmesini içermektedir. Araştırma yöntemi olarak çerçeveleme analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonuç bölümü ile bitmektedir.

2. “SİVİL DİYALOG” KAVRAMI

Kavramsal olarak “diyalog”, Yunanca bir kelime olup “dialogos” kökünden türemektedir. Burada “logos”, “söz” anlamına gelmektedir. “Dia”, ise genel olarak “iki” şekilde bilinmesine rağmen, daha derin çözümlemede “aracılığıyla” anlamını ifade etmektedir (Bohm, 2006, 35). Bu nedenle genel tanımlamanın aksine diyalog sadece iki taraf arasında değil, ikiden çok tarafla yapılabilen bir iletişimsel eylemdir. “Diyalog” anlayışı ile iki ya da daha fazla taraf arasındaki iletişim kalitesi vurgulanmaktadır. “Diyalog”, tarafların birbirlerine olan tutumlarını belirlemede, konuşma ve davranış biçimlerini incelemeye, içinde oldukları “bağlamı” anlamada önemli bir “araç”tır (Cissna & Andersson, 1998, 64).

“Diyalogsal” içeriğe odaklanarak Bakhtin (1981, 280-364) “diyalog” ve “retorik” anlayışlarının karıştırılmaması gerektiğini dile getirmektedir. Çünkü Bakhtin’e göre tüm retorik türevler yapısı itibarıyla “monolojik”tir. Dinleyici odaklı ve “tek tipli” yapıda karşı tarafın yanıtına yönelik olarak gelişmektedir. Hâlbuki “diyalog” un doğal yapısı “karnavalesk” ve “çoksesli”dir. “Karnavalesk”, çeşitliliklerin, farklılıkların birlikte ve eş zamanda oluşturulan “uyum”u anlamına gelmektedir. Bu anlamda “diyalog”, farklı seslerin seslendirilebildiği bir iletişim “festivali” şeklindedir (Bakhtin, 1981, 364).

Freire’ye göre (2005, 68-108) “diyalog” un “özel” olmasının nedeni “insancıl” bir pedagoji olması ile ilişkilidir. Çünkü temelde “öğretme” ve “öğrenmeye” odaklı bir “paylaşım” sürecidir. Bu bağlamda “diyalog”, insanların tarihsel ve kültürel olarak sürekli şekillendirdikleri “gerçeklikler” üstüne derinlemesine düşünme, reaksiyon gösterme “an”larından oluşmaktadır. Varoluşsal bir gereklilik olarak “diyalog” içindeki bir görüş karşısına dayatılmaz, düşünceler manipüle edilmez ve etkili olması için slogan kullanılmaz (Ayhan, 1995, 199). “Ötekinin” farkında olan “diyalogsal insan” yabancılaşmanın gerçekleştiği durumlarda “benliği” üzerinden bir “egemenlik” kurmaya çalışmaz. Aksine “diyalog” aracılığıyla iletişim kuran bir aktöre dönüşür. “Öteki” ile birlikte ortak bir düşünsel ve eylemsel “diyalog” süreci yürütmeye çalışır (Freire & Shor, 1987, 98-104).

Diyalog, “praksis” olarak “içerik” amaçlıdır. Başarılı bir “uzlaşmayı” garantileyen yöntemden ziyade “içerik” odaklı bir süreçtir (Hammond, Anderson ve Cissna, 2003). Bu sürecin devamlılığı Bakhtin’ in (1981, 263-273) dilbilimsel çözümlemesinde “çok seslilik anlamında kullandığı “heteroglossia” anlayışı ile açıklanabilir. Çünkü “diyalog” süreci de Anderson, Baxter ve Cissna’nın (2004) düşündüğü gibi temelde toplum içindeki farklı sosyal altyapıların, anlam sistemlerinin, dilsel boyutların “sesinin” duyulmasına aracılık etmektedir. Ekonomik, politik ve tarihsel deneyimlerden oluşan heterojen bir kümeler matrisi yaratmaktadır. Farklılık olduğu sürece diyalog sürmekte ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Çünkü “diyalog” farklılıkların “birlikteliği” ile ilişkilidir. Bauman’ın son dönemlerde yaptığı söyleşilerinden birinde söylediği gibi “Gerçek diyalog sizinle aynı şeyleri düşünenlerle konuşmak değildir”¹. Farklılıklar sürdükçe, ifade edilebildikçe sosyal kimliklerimiz diyalogun birer devam eden -gelişen projelerine dönüşmektedir (Zoller, 2000, 194).

* Sözcüklerin, söylemlerin birbiriyle iç-içe girerek oluşturduğu çok katmanlı ve “çok sesli” yapısı

¹ Bknz: Ricardo De Querol. (2016). Social Media are a Trap. Zygmunt Bauman ile Söyleşi. El Pais. 25 Haziran 2016. Erişim Tarihi: 20.12.2017, erişim adresi: https://elpais.com/elpais/2016/01/19/inenglish/1453208692_424660.html

Derin felsefi içeriğiyle diyalog anlayışı çeşitli filozoflar, düşünürler, sosyologlar tarafından karşılıklı iletişimin kurulmasına, toplumsal konsensüsün oluşumuna ve çatışma çözümlerine ilişkin iletişimsel yaklaşımlarla farklı açılardan ele alınmıştır. Bu anlamda “diyalog” kavramı sivil toplum alanı için önemli bir yere sahiptir. XXI. Yüzyılın kaotik yapısında çeşitli sorunlara çözüm üretme amacıyla BM (Birleşmiş Milletler) kurumları, AB (Avrupa Birliği) ve diğer uluslararası kuruluşlar sivil toplum kuruluşlarıyla “diyalog” temelli ilişkiler kurmaktadır. “Diyalog” temelli ilişkilerin zemini olarak sivil toplum alanının geliştirilmesine yönelik projeler üretilmekte ve gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda AB, demokrasinin gelişimine yönelik üye ve aday ülkelerdeki “sivil toplum diyalogunun” oluşumuna ve gelişimine önemli oranda destek vermektedir. “Sivil diyalog” da kavram olarak AB’nin desteklediği bir anlayış, süreç olarak ortaya çıkmış ve popülerlik kazanmıştır.

“Sivil diyalog” ilk kez kavram olarak 1996 yılında Avrupa Komisyonu’nun Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından Mart ayında gerçekleştirilen Sosyal Politikalar Forumu’nda kullanılmıştır. İçinde sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin de bulunduğu 1000’e yakın katılımcı “sivil diyalog” un Avrupa düzeyinde nasıl gerçekleştirilebileceği ve geliştirilebileceği üzerine tartışmalar gerçekleştirmiştir. Sosyo-ekonomik uzlaşılara yönelik daha spesifik bir içerikli “sosyal diyalog” kavramının aksine “sivil diyalog” anlayışı daha genel bir yaklaşım olarak toplumla ilişkilerin geliştirilmesine yönelik sivil toplum alanı çerçevesinde ele alınmıştır (Smismans, 2003, 475-476). “Sivil diyalog”, gönüllü ve ticari olmayan sektörün gelişimine yönelik sosyal politikalar alanının etkili süreçlerinden biri haline gelmiştir (Berny, 2013, 6).

2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması’nın 11’ci Maddesi katılımcı demokrasinin gelişimi için 4 temel unsurun altını çizmektedir: “Kamu politikası”, “sivil diyalog”, “istişareler” ve “sivil katılım”. Bu anlamda Madde’nin ikinci bendindeki “sivil diyalog”, AB’nin temsilci kurumlar ve sivil toplum ile açık, şeffaf ve düzenli fonksiyona sahip bir “diyalog/sağlama” olarak tanımlanmaktadır. Sivil diyalog, politik diyalog çerçevesinde yerel otoritelerle; sosyal diyalog bağlamında ise sosyal taraflarla ilişkilerin geliştirilmesinde “destekleyici” rol oynamaktadır. Buradaki “destek” vurgusu, Avrupa kurumlarının sivil toplumun görüşlerini dikkate alması, bunun karşılığında ise sivil toplum yapılarının AB’nin üst dil düzeyini yerel düzeye indirgeyerek vatandaşlarla iletişim kurmasını içermektedir. Sonuç olarak ise AB ile toplumsal katman arasında olumlu uyum sağlanması hedeflenmektedir. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları bir çeşit iletişimsel araçtır (Heurberger ve Schwarel, 2013, 5-6).

Antlaşma’ da “sivil diyalog” birbiriyle ilişkili iki süreçle biçimlendirilmektedir: “Ön diyalog aşaması” ve “İlişki düzeyi”. Ön diyalog aşaması, yurttaşlar ya da temsilcilikleri arasındaki “diyalog” sürecidir. İç bağlantıların kurulmasına yönelik düzeninin oluşturulmasıdır. Diğeri ise sivil toplum kuruluşları ve temsilcilikler arasındaki “ilişki” düzeyidir. Ön diyalog aşaması “yatay” (“horizontal”), ilişki düzeyi ise “dikey” (“vertical”) nitelikli “sivil diyalog” aşamaları olarak ifade edilmektedir. “Yatay sivil diyalog”, ön diyalog aşaması olarak tartışılacak konuların zeminin oluşturulmasını vurgulamaktadır. “Dikey sivil diyalog” ise karşılıklı-simetrik bir iletişimi betimlemektedir. Bir bütün olarak “sivil diyalog”, “şeffaflık”, “katılım”, “hesap verilebilirlik”, “etkililik” ve “uyum” nitelikleriyle demokratik ve kamusal düşünce ortamı oluşturma sürecidir (Pichler, 2015; EESC, 2011).

Pichler’ e (2015, 36) göre “sivil diyalogda” ilişki düzeyi için “dikey” olarak adlandırılması ise beraberinde bir paradoksu da doğurmaktadır. Çünkü karşılıklı diyalog biçimli bir iletişim oluşabilmesi için her koşulda karşılıklı saygı ve hiyerarşi olmayan eşitlikçi düzene ihtiyaç vardır. Ancak ticari olmayan ve gönüllük esasında dayalı bir sivil toplum kuruluşu ile ticari/politik bir kurum arasında bu ne kadar sağlanabildiği soru işareti taşımaktadır. Çünkü simetrik ilişki düzeyinin oluşabilmesi eşit hakların olduğu ve savunulduğu bir düzenin olmasını, sağlanabilmesini gerektirmektedir.

Genel anlamda AB’nin “sivil diyalog” aracılığıyla esas amacı aday ülkeler ile ilişkileri düzenlemek ve geliştirmektir. “Sivil diyalog” bu açıdan AB için kamusal alanda tartışma ve müzakere ortamı oluşturma potansiyeline sahip bir iletişim sürecidir. Bu bağlamda üyelik süreci içinde Birlik ve aday ülkenin sorunları geniş şekilde farklı açılardan tartışılmaktadır. “Sivil diyalog” çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müzakerelerle aday ülkede AB değerlerinin ve standartlarının derinlemesine anlaşılması ve kabul edilmesi amaçlanmaktadır (Borragan, 2009, 19).

Lizbon Antlaşması’yla birlikte fenomen haline gelen “sivil diyalog” kavramının hâlâ kapsamlı bir kavramsal altyapısı oluşturulmamıştır. Hem Antlaşma hem de daha sonraki süreçlerde sivil diyalog anlayışının temelinde diyalogu savunduğu için iki yönlü iletişim üzerine kurulu olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda “karşılıklılık” temel ilkelerinden biridir. Sivil diyalogun yapısında bilgi paylaşmanın ve aktarmanın ötesinde ise karşılıklı “tanuma” ve “hesap verilebilirlik” önemli bir yere sahiptir (Heurberger ve Schwarel, 2013, 6).

Sivil diyalog kavramını tanımlarken şu ortak özelliklerin altınının çizilmesi gerekmektedir (Fazi ve Smith, 2006, 22):

- a) Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşimi içermektedir. Bu etkileşimin gelişimini sağlayan ilkeler ise karşılıklı tanıma ve hesap verilebilirliktir.
- b) Değişken bir yapıya sahiptir. Enformel yapıdan legal statükolu düzene, geçiciden kalıcı duruma kadar farklı ölçütlerde biçimlenebilmektedir
- c) Geniş bir alan yelpazesini kapsamaktadır. Sivil toplum alanı dâhilinde sivil toplum kuruluşlarından temsilci kurumlara kadar, bilgi aktarımı ve paylaşımından danışmaya, aktif katılıma kadar kapsamlı bir çerçeveyi içermektedir.
- d) Sivil diyalog siyasal oluşum sürecine gündem oluşturma, karar verme, uygulama, değerlendirme, geri dönüşüm gibi destekleyici yardım sağlamaktadır.
- e) Toplumsal yararın ve kamu çıkarının korunduğu faaliyetlere olanak sağlamaktadır.

Garcia'ya (2010, 92) göre sivil diyalogun yasal meşruluk bağlamında yeni boyutlar kazanabilmesi katılımcı demokrasinin gelişimine bağlıdır. Bu nedenle "sivil diyalog" temelde kurumlarla sivil toplum alanı arasında ilişkileri düzenleyen bir çeşit demokratik araçtır. Ancak "sivil diyalog" katılımcı bir demokrasi düşüncesine yakın olsa da, sadece bu anlayış ile sınırlı değildir. Bu anlamda Beger' e (2004, 7) göre "sivil diyalog" anlayışı ilk Avrupa Komisyonu'nun girişimleriyle gündeme geldiği için AB'nin temel etik ve hukuki değerlerini savunmaktadır. Bu değerler eşit katılım, diyalog, uzlaşma, sürdürülebilir işbirliği, insan hakları, toplumsal ve ekonomik gelişim vb. önemli konu çerçevelerini kapsamaktadır. Özellikle "diyalog" anlayışı açısından, müzakere ve tartışmalarda tüm tarafların eşit katılımını ön koşul kıldığı için kavram, katılımcı demokrasinin gelişimi ile paralel olarak dile getirilmektedir.

Türkiye'de "sivil diyalog" süreci 1999 yılında Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesiyle başlamıştır. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ilan edilmesi ile birlikte, AB-Türkiye ilişkileri "adaylık statüsü" çerçevesine dâhil edilmiştir. Bu çerçeve "adaylık" için bir takım koşulları ve AB'nin Türkiye'ye üyelik sürecinde gerekli aşamaları geçebilmesi doğrultusunda sağlayacağı mali yardımları da içeren strateji belgelerini- Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kapsamaktadır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin de tartışıldığı ve kabul edildiği diğer önemli bir aşama ise 2002 yılı Aralık ayında Kopenhag'da gerçekleştirilen Zirve olmuştur. Kopenhag Zirvesi, AB Komisyonu tarafından hazırlanacak rapor ve öneriler temelinde, Kopenhag siyasi kriterleri karşılandığı takdirde, 2004 yılında yapılacak AB Konseyi Zirvesi ile katılım müzakerelerin başlatılmasına karar vermiştir. AB Konseyi Zirvesi'nde kabul edilen İlerleme Raporu ve ardından 2005 yılı Haziran ayında AB Komisyonu' nun yayınladığı "sivil toplum diyaloguna" ilişkin raporunda Türkiye'de "sivil toplum diyalogu" ya da diğer adıyla "sivil diyalog" un geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda öncelikle Türkiye, hem ülke içindeki sivil toplum diyalogunu geliştirmeli hem de AB'deki diğer üye ülkelerle sivil toplum diyalogun" oluşumunu aday ülke olarak sağlamalıdır (Yatkın, 2008, 30-33; Çaha vd. 2013, 19-20).

2004 yılı Haziran ayında gerçekleştirilen AB Konseyi Zirvesi ile katılım bağlamında Kopenhag siyasi kriterlerine uygun olarak insan hakları ve demokratik düzenin güçlendirilmesi için dinamik ve aktif bir sivil toplumun geliştirilmesine yönelik desteklerin sağlanacağı önemle vurgulanmıştır. Geliştirilecek ve desteklenecek olan sivil toplum diyalogunun temel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2005, 4):

- Aday ülke içinde var olan sivil toplum yapıları arasında ilişkileri ve deneyimleri güçlendirmek;
- AB ile uyum sürecinin daha başarılı şekilde yürütülmesi için hesap verilebilirlik ve şeffaflığa dayalı bilgilendirmek;
- AB'nin temelini oluşturan değerlerin, faaliyetlerin ve politikaların aday ülkede daha iyi anlaşılmasını sağlamak

AB Komisyonu kararları ve raporları doğrultusunda Türkiye'de başlatılan programlar, sağlanan mali fonlar, hibe destekleri Türkiye'de sivil toplum alanının gelişmesine ve dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini artırmasına ciddi bir katkı sağlamıştır. Bu anlamda 2001 yılında AB Komisyonu tarafından başlatılan "Sivil Toplum Geliştirme Programı" (STGP) sivil diyalog süreci için başlangıç aşamasını oluşturmuştur. STGP 5 farklı kategoride faaliyet alanı belirlemiştir (Bedük, 2006: 60) :

1. Yerel düzeyde sivil girişimler
2. Türk-Yunan sivil diyalogunun geliştirilmesi
3. Sendikalar arası diyalogun kapasitesinin geliştirilmesi
4. Ticaret ve Sanayi Odalarının AB'deki muadilleriyle "diyalog" temelli iletişimlerinin sağlanması
5. Profesyonellik ve kamu gelişimi

Bu kategoriler, Türkiye’de yurttaş girişimlerini artırmayı, ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının kurumsal, iletişimsel kapasitelerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. “Diyalog” temelli ağların oluşturulması bağlamında Yunanistan ve diğer AB bölgelerindeki sivil toplum kuruluşları arasında ortak projelerin, programların gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Bu anlamda 2002 yılında “Sivil Toplum Destek Ekibi” kurulmuştur. Ekip, program çerçevesinde Türkiye’nin 13 farklı ilinde yaklaşık 750 sivil toplum kuruluşuna proje hazırlama eğitimleri vermiştir (Bedük vd. 2006, 60).

Daha sonra Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu tarafından 31 Temmuz 2006 tarihiyle “Sivil Toplum Diyalogu: Kültür Hareketi Programı” başlatılmıştır. Program, 2004 yılında AB Konseyi Zirvesinde belirtilen sivil toplum diyalogunun amaçları çerçevesinde hem Türkiye ve AB üye ülkeleri sivil toplum kuruluşları arasındaki kültürel diyalogun ve işbirliğinin artırılmasını, hem de Türkiye ve AB üye ülkelerindeki kurumlar arasındaki bilgi ağının geliştirilmesini hedeflemiştir. Ardından 2007 yılında AB Komisyonu ülkedeki sivil toplum diyalogunun gelişimine finansal desteği artırma amacıyla hibe programını oluşturmuştur. Hibe programı, sivil toplum kuruluşlarının hem kendi içinde, hem de AB ülkelerindeki muadilleri arasında sivil uygulamaları karşılıklı olarak deneyimlerini paylaşmalarını, bilgi düzeylerini arttırmalarını, en önemlisi ise sürdürülebilir işbirliğini oluşturabilmelerini hedeflemiştir. Program, temelde gençlik, cinsiyet eşitliği, çevre, tüketici hakları, kültürel haklar, medeni haklar ve insan hakları, sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele gibi önemli konularda sivil toplum kuruluşları arasında etkili ve uygulamalı “diyalog” kurmalarının altyapısını hazırlamıştır. Bu anlamda önemli finansal desteklerin sağlanmasıyla, uzun vadeli ve sürdürülebilir ilişkilerin oluşturulmasını amaçlayan çok sayıda projeler üretilmeye başlanmıştır (Yatkın, 2008, 33).

Gündüz ve Kaya (2014, 146) AB Komisyonu ve kurumları tarafından sağlanan finansal desteklerin sivil toplum kuruluşlarının kurumsallaşmasını ve toplumsal alanda çeşitli projeler üretmesini olumlu olarak etkilediğini, ancak diğer taraftan ise katılımcı sivil toplum kuruluşlarının tarafsızlık ve bağımsızlık boyutlarını olumsuz olarak etkilediğini dile getirmektedir. Nedeni ise finansal desteklerin dolaylı olarak bu sivil toplum örgütlerini AB’nin kurumlarına ve ilkelerine bağımlı hale getirmesidir (Çaha vd, 2013, 21).

Finansal desteklerin Türkiye’de sivil toplum alanını ne kadar olumlu ya da olumsuz etkilediği tartışmaya açık konu olsa da, olumlu anlamda bu destekler sayesinde “sivil diyalog” süreci ile birlikte ülkede sivil toplum alanı ciddi şekilde gelişim göstermiştir. Bu destekler sivil toplum kuruluşların sayısının hızla artmasına ve kurumsal kapasitelerinin profesyonel şekilde yapılandırılmasına olanak sağlamıştır.

“Sivil diyalog” süreci AB için demokratik bir düzen çerçevesinde üye ve aday ülkelerle uyum sürecinin ve ilişkilerin geliştirilmesinde etkili rol oynamaktadır. Bu anlamda AB’nin gelecekte sosyo-ekonomik ve bölgesel olarak genişlemesi, üye ve aday ülke toplumları arasında aynı zamanda AB kurumlarının katılım sağlayacağı, güçlü, derin ve sürekliliğe dayalı “diyalog” temelli ilişkilerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç AB Komisyonu’ nun Ekim 2004 tarihli Tavsiye Metninde şöyle ifade edilmiştir (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2005, 1); “*üye devletler ve Türkiye arasında endişe ve algılamaların samimi, şeffaf ve açık bir platformda tartışılabileceği bir diyalogun geliştirilmesi ve AB tarafından kolaylaştırılacak bu diyalogda sivil toplumun en önemli rolü üstlenmesi gereklidir*”. Hâlâ geçerliliğini koruyan bu metin, sivil toplum kuruluşlarının, “sivil diyalog araçları” olarak ne kadar etkili aktörler olduğunun altını çizmektedir.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının resmi işlemleri ile ilgili İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın en son verilerine² göre 114 binden fazla aktif şekilde faaliyet gösteren dernek bulunmaktadır. Bu sayı hızla artış göstermektedir. Ülkede sivil toplum kuruluşların faaliyetine ilişkin hukuksal çerçeve, 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 33’cü maddesi ve daha sonraki süreçlerde kabul edilen kanunlar ve yönetmelikler ile sağlanmaktadır. Bu Madde’ ye göre “Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir”³

3. AB DESTEKLİ “SİVİL TOPLUM DİYALOGU” PROGRAMININ İNCELENMESİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada analiz tekniği olarak Çerçeveleme kuramı ile şekillenen Çerçeveleme analizi seçilmiştir. Çerçeveleme analizi, odaklanılan konu ya da olayın tanımlanması, sorunsallaştırılması ve değerlendirilmesini ön planda tutmaktadır. Yorumlamayı temel alarak Çerçeveleme analizi metindeki spesifik içeriğin “açık” mesajı olduğunu varsaymaktadır. Teknik, bu mesajın nasıl yorumlandığına odaklanmaktadır. Kurulan gerçekliğinin tanımlanmasına ve yapısal özelliklerini incelemeye yöneliktir (Van Gorp, 2007, 65). Bu anlamda metin içindeki bağlamın anlaşılması ve çizilen “sınırlar” içindeki “örtük”

² Bknz: <https://www.dernekler.gov.tr/> (erişim tarihi: 3.11.2018)

³ Bknz: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

bilginin açığa çıkmasını hedeflemektedir. Hikâye içindeki bu “örtük” bilginin ortaya çıkarılması için “özel” bir yorumlayış sürecini teşvik etmektedir (Entman, 2007, 164).

Nicel ve nitel yönleriyle Çerçeveleme tekniği, metnin içindeki “seçilen” ve “vurgulanan” sözcükler, basmakalıp sözler, görsel malzemeler, bilgi kaynakları vb. ipuçlarına yoğunlaşarak “çerçeveler” içindeki mesajı yorumlayan bir yöntemdir (Entman, 1993, 52). Anlatım, sunum ve vurgulanan söylemlerin neden ve nasıl oluşturulduğu önemlidir. Kategoriler belirleme fonksiyonu içeren niceliksel yönü ile İçerik Analizine benzese de, farklı bileşenlere sahiptir. Çünkü Çerçeveleme, İçerik Analizi gibi metinleri verilen anlamlar üzerinden sadece kategorize etme ve inceleme yapıları olarak görmez. Aksine, metinler, çerçeveleme tekniği açısından anlam yapılandırılmaya yönelik sembolik araçlardır (Pan ve Kosicki, 1993, 58). Söylem analizi gibi “özel” bir yorumlama yönü olan çerçeveleme tekniğini bu analizden farklı kılan temel özelliği ise niceliksel analizle birlikte uyum içinde kullanmasıdır. Hem niteliksel hem de niceliksel olmasıdır (Ersink ve Sauer, 2003, 4).

Çerçeveleme tekniğinde standart bir tipoloji yoktur. Metodolojisi sürecin öznelliğine göre şekillenmektedir. Ortak olan hem nitel hem de nicel boyutların örneklem bağlamında doğru bir şekilde kullanılmasıdır (Linström ve Marais, 2012, 24). Çerçeveleme tekniğinin araştırmanın örnekleme ve amacına uygun olarak şekillenebilmesi ve zorunlu ilkelerinin olmaması çalışma temelinde daha spesifik çerçevelerin oluşturabilmesine ve incelenbilmesine olanak sağlamaktadır. Bu anlamda çerçeveleme kuram ve teknik olarak psikoloji (Bartlett, 1995; Bateson, 2006), sosyoloji (Goffman, 1986; Gitlin, 1980), siyaset bilimi (Snow ve Benford, 1988; Gamson, 1992; Schön ve Rein, 1994) ve özellikle medya-iletişim (Entman, 1991, 2007; Richardson ve Lancendorfer, 2004; Vreese, 2005; Berinsky & Kinder, 2006; Scheufele ve Tewskbury, 2007) çalışmalarında farklı tipolojilerde ele alınmıştır. Bu anlamda her hangi bir konudaki araştırmada farklı tipolojilerle kurulan Çerçeveleme tekniği ile sorunun nedenselliğinin kurulabilmesi ve “çerçeve” içindeki mesajın ortaya çıkarılabilmesi önemlidir. Konuya ilişkin niceliksel ve niteliksel olarak spesifik çerçevelerin uyumlu bir şekilde kurulabilmesi önemlidir. Bu doğrultuda niceliksel tablolarla metin içinde en fazla hangi kavramların ve söylemlerin vurgulandığı sayılar, yüzdeler temelinde ele alınırken, niteliksel analiz ile “örtük” mesajı ortaya çıkarmaya yönelik yorumlama yöntemi kullanılmaktadır (Richardson ve Lancendorfer, 2004, 75).

“Diyalog” anlayışı çerçevesinde AB’nin “Sivil Toplum Diyalogu” programını inceleyen bu araştırma spesifik- konu odaklı çerçeveleme tekniği ile “diyalog” üzerine odaklanılmaktadır. Bu anlamda çalışmada Antik dönemden başlayarak derinlemesine literatür taramasıyla ele alınan ve tanımlanan “diyalog” anlayışı kapsamında örneklem olarak seçilen programın 10 yıllık (2008-2018 yılları arasındaki) yazılı ve görsel malzemeleri incelenmektedir. Araştırmada hem niceliksel hem de niteliksel çözümleme gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda öncelikle niceliksel veriler belirli kategoriler temelinde değerlendirilmiştir. Analiz tekniği aracılığıyla bu kategoriler çerçevesinde çeşitli tablolar kullanılmıştır. Niteliksel olarak ise nicel veriler sonucunda ortaya çıkan söylemler, ifadeler ve kavramlar kuramsal yaklaşımlar temelinde çözümlenmiştir. Bu anlamda söylem analizinden yararlanılmıştır. Betimsel bir yaklaşım izlenmiştir.

Toplamda iki yıllık dönemleri değerlendiren 4 kitapçık⁴, diyalog seminerleri ile ilişkili “Diyalog: İletişimde İlk Adımlar” kitabı⁵, 9 bülten⁶, Diyalog TV’deki 307 video⁷ ve son olarak amaçsal örneklem aracılığıyla sosyal medya araçları⁸ incelenmiştir.

⁴Sivil Toplum Diyalogu Programı I Dönem (2008-2009) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2015/05/compendium_TR.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017; Sivil Toplum Diyalogu Programı II Dönem (2010-2012) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2015/05/compendium_TUR_04022013.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017; Sivil Toplum Diyalogu Programı III Dönem (2014-2016) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2016/12/CSDIII_Compndium_v7_02112016_TRsmall_CagriOner.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017; Sivil Toplum Diyalogu IV Dönem (2015-2017) Kitapçığı, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2017/07/STDIV-PROJE-KAZANIMLARI-KITABI-small.pdf>, erişim tarihi: 10.12.2017

⁵ Erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/diyalog-seminerleri/>, erişim tarihi: 15.12.2017

⁶ Diyalog Bülteni I, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#1>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni II, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#2>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni III-IV, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#3/4>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni V, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#5>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni VI, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#6>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni Özel Sayı, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#ozel>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni VII, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#7>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni VIII, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#8>, erişim tarihi: 05.01.2018; Diyalog Bülteni IX, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#9>, erişim tarihi: 05.01.2018.

⁷ Erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/diyalog-tv-2/>, erişim tarihi: 05.01.2018

⁸ Sivil Toplum Diyalogu Programı Facebook hesabı, erişim adresi: <https://www.facebook.com/ABdiyalogu>, erişim tarihi: 20.03.2018; Sivil Toplum Diyalogu Programı Twitter hesabı, erişim adresi: <https://twitter.com/DiyalogProjesi>, erişim tarihi: 21.03.2018; Sivil

3.2. Bulgular ve Değerlendirilmesi

“Sivil Diyalog” Anlayışının Çerçevesi altında “diyalog” anlayışı temelinde öncelikle “sivil diyalog” kavramının program kapsamında nasıl bir kavramsal çerçeve içinde oluşturulduğuna odaklanılmıştır. İnceleme doğrultusunda 10 yıl içinde 4 dönemin çalışmalarını ve kazanımlarını betimleyen anlatan 4 dönemlik (iki yıllık) kitapçık, diyalog seminerlerini anlatan “Diyalog: İletişimde İlk Adımlar” kitabı, ayrıca son iki dönemde yayınlanmış olan 9 bülten değerlendirilmiştir.

“Sivil toplum diyalogu”, AB’ye üyelik müzakereleri çerçevesinde Türkiye gibi aday ülkelerle yürüttüğü üç önemli aşamadan biridir. Bu anlamda temelde dinamik ve dönüşüm içeren bir süreç olarak betimlenmektedir. Bu süreç iki taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ve aday ülkenin üye ülkelere uyum sağlamasındaki önemli bir stratejik aşaması olarak değerlendirilmektedir. Başka bir tanımla “sivil diyalog” bir iletişim stratejisi olarak görülmektedir:

“Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci Türkiye’deki toplumsal yaşamı yakından ilgilendiren, pek çok alanda yeni düzenlemeler getiren, çok boyutlu ve dinamik bir dönüşüm sürecidir. Müzakere Çerçeve Belgesinde de vurgulandığı üzere Türkiye’nin AB’ye katılım müzakereleri üç temel zeminde yürütülmektedir. Bunlardan birincisi Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi ve siyasi reformlar, ikincisi AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanması, üçüncüsü de sivil toplumla diyalogun güçlendirilmesi ve AB ile Türkiye toplumlarına yönelik bir iletişim stratejisinin yürütülmesidir” (Bülten 7, 4).

Program açısından sivil diyaloga yönelik sivil toplum insan hakları gibi demokratik süreçlerin gelişiminde etkili bir zemindir. Katılımcı ve güçlü bir sivil toplumun varlığı, demokratik bir toplumun varlığına işaret etmektedir. Bu nedenle sivil toplum AB’ye uyum sürecinde önemli bir “diyalog aracı” rolünü üstlenmektedir. “Aracı” rolünün vurgulanması diyalog anlayışı çerçevesinde Cissna ve Andersson (1998), ve Bohm (2006) gibi diyalog araştırmacılarının özellikle altını çizdiği iletişim kalitesine işaret etmektedir. Bu da programın sivil diyalog anlayışına yüklediği anlam açısından önemli bir bulgudur. Ancak niteliksel olarak incelendiğinde “örtük” şeklinde kalan ve aslında “seçilen” vurgu ise AB’nin kendi iç sistemine göre üyelik sürecinde aday ülkeden beklediği değişikliklerdir. Bu değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayan iletişimsel zemin ya da “iletişim aracı” ise “diyalog”dur. “İdeal” anlamda bir “diyalog” zemininden bahsedilmemektedir. AB Türkiye Delegasyonu Başkanı Jean-Maurice Ripert’in sivil diyaloga ve rolüne ilişkin düşünceleri bu anlamda şu şekildedir:

“Olgun bir demokrasiyi, insan haklarına saygıyı ve hukukun üstünlüğünü sağlamak için sivil toplum en temel unsurdur. Zengin bir sivil toplum daha açık, daha katılımcı ve dolayısıyla da daha dinamik bir demokratik topluma katkıda bulunur. Canlı ve hareketli bir sivil toplum aynı zamanda hoşgörü ve uzlaşmayı da beraberinde getirir. Savunuculuk faaliyetleri yoluyla sivil toplum, aday ülkenin kurumlarıyla Avrupa Birliği arasındaki müzakerelerin sadece siyasi liderlerle bürokratlar arasında teknik tartışmalardan ibaret kalmamasını sağlayarak gerçek anlamıyla bir diyalog kurulmasına yardımcı olur. Üyelik, ancak ve ancak gerekli kurumsal, siyasi ve ekonomik değişiklikleri destekleyen vatandaşların tam anlamıyla kabul etmesi halinde başarılı olacaktır.” (II. Dönem Kitapçığı, III).

AB’nin “kalıcı süreç” olarak gördüğü “sivil diyalogun” temel hedefi ise şu şekilde dile getirilmiştir: “[...] Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkelere sivil toplum kuruluşlarının ortak bir konu etrafında bir araya gelerek, toplumların birbirini tanımaları, bilgi alışverişinde bulunmaları ve karşılıklı anlayışı geliştirerek kalıcı diyalog kurmalarını hedefleyen bir hibe programıdır” (IV. Dönem Kitapçığı, 2)

Yukarıdaki tanım genel “diyalog” anlayışına doğru orantılı olarak “kalıcı süreç” şeklinde betimlenmiş olmasına rağmen aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi daha sonraki tanımlar ve programın hedefleri ile “oksimoron”, başka bir deyişle tezatlık oluşturmaktadır. “Diyalog”, sonuç arayışındaki bir süreç olarak betimlenmektedir. Hâlbuki Grudin’in (1996) de belirttiği üzere “diyalog” anlayışı “açık uçluluk” üzerine kuruludur. Bu da diyalogu “sonuç”tan ziyade “süreç” haline getirmektedir. Kısaca, “sonuç” odaklı bir süreç tanımı “diyalog” bakımından doğru bir tanımlama değildir. En önemlisi bu tanım bağlamında “diyalog”, “kalıcı” bir süreç değildir. Eğer sürecin hedeflediği bir sonuç varsa, Köniç’in (2009) vurguladığı gibi “kapalı diyalog” anlayışı ortaya çıkmaktadır. Bu da daha çok iki taraf arasındaki konuşma eylemine yönelik dar bir tanımlamadır. Gerçek anlamda bir “diyalog” içeriğine sahip değildir:

“Türkiye-AB Sivil Toplum Diyalogu sadece bir amaç değil, sonuç odaklı bir süreçtir. Bu nedenle farklı sektörlerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, farklı hedefleri olan projeler etrafında diyalog ve işbirliği kapasitesini geliştirme şansı yakaladı” (III. Dönem Kitapçığı, 5).

Program kapsamında “amaç” olarak değil, “sonuç odaklı bir süreç” olarak görülen diyalogun taraflar arasında devamlı olarak geliştiği vurgulanmaktadır. Bu gelişimi belirleyen faktörler ise “birlikte

çalışmak”, “birlikte öğrenmek” ve “deneyim paylaşımı”dır. “Öğrenme” diyalog anlayışı çerçevesinde Sokratik yöntemin literatüre kazandırdığı önemli bir kavramdır. “Öğrenme” diyalogun “praksis” olarak sürekliliği için temel belirleyicilerdendir (Potur ve Kayhan, 2011). Nitekim “sivil diyalog” “Sivil Toplum Diyaloğu” programı çerçevesinde “karşılıklı öğrenme”yi esas alarak farklı kültürleri yakınlaştıran ve toplumlar arasındaki etkileşim sağlayan bir tanımla dile getirilmektedir. Ancak daha önceki metinde de görüldüğü üzere bu “sonuç odaklı sürecin” nihai hedefi “örtük” anlamda güçlü ve zengin bir Avrupa’nın oluşmasına katkı sağlamaktır. Üyeliğin “sonuç” olduğu bu “süreç”te Türkiye’nin diyalog tarafı olarak çaba göstermesi ve gelişmesidir:

“Türkiye ve Avrupa Birliği arasında üyelik görüşmeleri sürerken, 2008 yılından beri bu süreci tamamlayıcı bağımsız bir diyalog da sivil toplum kuruluşları arasında büyüyen devam ediyor. Bu süreç, Türkiye ve Avrupa Birliği üye ülkelerinden bireyleri birlikte öğrenmek, birlikte çalışmak ve birbirlerinin deneyimlerinden faydalanmak üzere bir araya getiriyor. Kurulan bu diyalogla kişiler ve toplumlar birbirini daha yakından tanıyor, farklı kültürler yakınlaşıyor ve böylece daha güçlü ve daha zengin bir Avrupa’nın temelleri atılıyor” (III. Dönem Kitapçığı, 3).

Tüm dönemler dâhil olmakla Programın 10 yıllık geçmişi çerçevesinde genel olarak AB’nin “diyalog” tarafı olarak Türkiye ile kurmaya çalıştığı “sivil diyalog” anlayışının içeriğine ilişkin tablo ise aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

Tablo 1: I-IV. Dönemler Arasında Sivil Toplum Diyaloğu Programı

Öne Çıkarılan Kavramlar	Tekrarlanma Sayısı	“Seçilme” Yüzdesi
Önyargıyı aşma	39	%1,97
İşbirliği	367	%18,50
Fikir Alışverişi	52	%2,62
Bilgilenme/ Bilinçlenme	137	%6,91
Deneyim Aktarımı/ Paylaşımı	265	%13,36
Ortaklık	241	%12,15
Ağ oluşturma	50	%2,52
Kapasite geliştirme	232	%11,70
Öğrenme	100	%5,06
Karşılıklı Anlayış	63	%3,18
Farkındalık artırma	232	%11,70
Sürdürülebilirlik	205	%10,33

Tablo 1’ e göre en fazla “seçilen” kavramlar “işbirliği”, “deneyim paylaşımı” ve “ortaklık”tır. Diğer taraftan en az kullanılan kavramlar ise “önyargıyı aşma”, “ağ oluşturma”, “fikir alışverişi” ve “karşılıklı anlayış”tır. Nicel bulgular çerçevesinde “kapasite geliştirme” ve “farkındalık artırma” kavramları dönemsel oranlar değerlendirildiğinde düzenli olarak vurgulanma yüzdesi arttığı için diğer “seçilen” kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Geri kalan diğer kavramlar ise daha çok ana “çerçevenin” oluşturulmasında anlamsal olarak “tamamlayıcı” görevi taşımaktadır.

AB ve Türkiye arasında yürütülmekte olan “sivil diyalog” sürecinin amaçlarına analiz kapsamında “seçilme” yöntemiyle odaklanıldığında aşağıdaki genel söylemlerin daha fazla vurgulandığı görülmektedir:

Tablo 2: Sivil Diyaloğun Genel Amaçları.

Diyaloğun Amaçlarına İlişkin “Seçilen” Söylemler	“Vurgulanma” Yüzdesi
Karşılıklı Önyargıların Aşma ve İletişimi Geliştirmek	%24,24
Karşılıklı Anlayışı Güçlendirmek	%18,18
İşbirliğine Dayalı Ortaklıklar Kurmak	%18,18
AB ile İlgili Bilinçlendirmek ve Uyum Sürecine Destek Olmak	%18,18
Karşılıklı Bilgi ve Deneyim Paylaşmak	%21,21

“Sivil diyalog” un önemine ilişkin ortaya çıkan dikkat çekici bulgulardan biri de program sayesinde sivil toplumun Türkiye’de bir “sektöre” dönüştüğü vurgusudur. Aşağıdaki örneklerde de görüldüğü üzere AB öncül kuruluş olarak sivil toplum alanının “sektörel” yapısını savunmaktadır. Programın Türkiye’deki üst yönetimi de bunu Türkiye açısından bir kazanım ve başarı olarak görmektedir. Ayrıca diyalogun artırılarak bu sektörün daha da geliştirileceği vurgulanmaktadır:

“AB Bakanlığı Proje Uygulama Başkanı Bülent Özcan, Sivil Toplum Diyalogu Programından elde edilen kazanımları ve bu sürece ilişkin görüşlerini paylaştı. Sivil toplum alanında yapılan tüm çalışmaların Türkiye için büyük bir kazanım olduğuna değinen Özcan, diyalogun devam edeceğini ve yeni çalışmalarla daha önceki kazanımların sürdürülebilir kılınacağını vurguladı. Tüm aday ülkeler arasında sivil toplumu müstakil bir sektör ve temel önceliklerden biri haline getiren tek ülkenin Türkiye olduğunu da ekledi” (Bülten 6, 10).

“IPA kapsamında sivil toplumun bir sektör, başka bir ifadeyle bir öncelik alanı olarak tanımlanması ve Avrupa Birliği Bakanlığının bu sektörün lider kuruluşu olarak belirlenmesi sonrasında, bu alanda geliştirilen projeler, uygulama süreçleriyle birlikte muhtemelen 2025 yılına kadar, sivil toplum kuruluşları ve Avrupa Birliği Bakanlığının önemli gündem maddelerinden biri olacak” (Bülten 8, 17).

Program açısından sivil toplumun “sektöre” dönüşmesi en başta sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini geliştirmiştir. Bu da sivil toplum diyalogunun güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu sektörde projeler üreten kamu kurumları, üniversiteler, STK’lar ve diğer donör kuruluşlar arasında işbirlikçi ortaklıkların oluşturulduğu vurgulanmıştır. Bu süreçte özellikle AB destekli mali yardımların altı çizilmektedir:

“STK’ların kapasitesini geliştirmeye ve sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesine yönelik hibe programları ile STK’lara fırsatlar sunuluyor. Sivil toplum alanında çalışan kamu kurum ve kuruluşlarının kapasitesini geliştirmeye yönelik teknik destek projeleri ile kamu kuruluşları için fırsatlar sunuluyor. Sivil toplum alanında çalışan kamu kurumları, üniversiteler, STK’lar, özel sektör kuruluşları ve diğer donör kuruluşların işbirliğini güçlendirici, bu işbirliği için gerekli kapasite geliştirici, yasal çerçeve ihtiyaçlarını belirleyici teknik destek projeleri ile sivil toplum alanının tüm aktörlerine fırsatlar sunuluyor” (Bülten 8, 17)

Program açısından sivil toplum alanının bir “sektöre” dönüşmesi büyük bir başarı olarak ifade edilse de, aslında tam tersi söz konusudur. Sivil toplum alanı için liberal/neo-liberal yaklaşım bağlamında “sektör” kavramı önemli bir anlam içerse de, “diyalog” anlayışı ile uyumlu ya da orantılı bir bağlam taşımamaktadır. Çünkü neo-liberal politikalar her ne kadar sivil toplum yapılarının gelişmesine çok büyük katkılar sağlasa da gerçekte bu alandaki kuruluşları devletin “kamu hizmetini” gerçekleştiren yardımcı mekanizmalarına dönüştürmektedir (Freeman, 2016: 180). Bu nedenle “projecilik sektörünün” sivil toplum alanında oluşumu ve gelişimi, neo-liberal politikalarla yakından ilişkilidir. Ulusal ve uluslararası kuruluşların “saygın ortakları” haline gelen sivil toplum yapılarının ürettiği projeler ise kısa vadeli, daha teknik yapılı ve “piyasa benzeri” faaliyetlerdir (Bayraktar, 2017: 117-118). Sonuç olarak sivil toplum alanı neo-liberalizmin devlet aracılığıyla kontrol edebildiği ve bağımlı hale getirdiği bir çeşit politik aracıdır (Acar, 2017: 256-257). Hålbuki Scholte’nin (2007) ifade ettiği gibi sivil toplum alanı, politik ve özel alanı dışında bağımsız ve ticari olmayan bir alandır. Toplum ve devlet, özel ve kamusal alan arasında bir “diyalog” işlevi taşımaktadır. Habermas’ın (2001) “iletişimsel eylem” süreçleri için en uygun zemindir. Bu nedenle sivil toplum alanında faaliyet gösteren yapılar aynı zamanda birer “sivil diyalog araçlarıdır”. Hibe destekleriyle sivil toplum alanının bir “sektöre” dönüşmesi sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri için faydalı kabul edilebilir ancak hibeler sonucunda oluşturulan ekonomik “bağımlılık” hem “sivil toplum alanı” hem de “diyalog” anlayışını olumsuz şekilde etkilemektedir. Sivil toplum, “diyalog” ve “sivil diyalog” açısından “alan” yerine “kapan” haline gelmektedir.

2008 yılından itibaren yürütülmekte olan programın “sivil diyalog” faaliyetlerinin kapsamını temel olarak çeşitli alanlarda uygulanan projeler oluşturmaktadır. Bu anlamda örneklem kapsamında 2008 yılından itibaren 2018 yılına dek 10 yıl içinde yürütülen projeler ile ilgili genel istatistiksel verilere odaklanıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 3: Projelerin 10 Yıllık Genel Şeması

Dönem	Süre	Proje Sayısı	Ortak Sayısı	Ülke Sayısı	Bütçesi (Avro)
I. Dönem	2008-2009	119	153	21	19,3 Milyon
II. Dönem	2010-2012	97	95	20	6,5 Milyon
III. Dönem	2014-2016	55	142	16	7 Milyon
IV. Dönem	2015-2017	80	200	21	9,7 Milyon
Toplam	2008-2018	351	590	27	42,5 Milyon

Bu projeler farklı alanlarda gerçekleştirilmiştir. Her dönemin farklı odak noktaları ve uygulama pratikleri olmuştur. Örneğin ilk dönemde tarım ve kırsal kalkınma, turizm, işletme, çevre, gıda güvenliği, sosyal politika alanlarında destekler sağlanırken, ikinci dönemde tarım ve balıkçılık, kültür ve sanat gibi konularda hibe programları açılmıştır. Üçüncü dönemde siyasi kriterler ve medya ilgi odağı haline gelmiştir. Dördüncü dönemde ise eğitimden tüketici haklarına, çevreden iş kurma, güvenlik, adalet haklarına dek geniş yelpazede hibeler sunulmuştur.

“Sivil diyalog” faaliyetlerinin içeriğinin daha detaylı anlaşılması açısından analiz tekniği aracılığıyla AB ve Türkiye arasında “sivil diyalog” açısından hangi ana hedeflere ulaşıldığı da incelenmiştir. Bu anlamda aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 4: I-IV. Dönemler Arası Projelerin Ulaştığı Hedefler

En Fazla Vurgulanan Söylemler	Vurgulanma Yüzdesi
AB'nin Çeşitli Alanlardaki Değerlerinin ve Standartlarının Türkiye'ye Aktarılması	%31,85
Bilinçlendirme/ Bilgilendirmeye Yönelik Farkındalık Çalışmalarının Yapılması	%30,37
Spesifik Alanlarda Çalışan STK'lar Arasında Sürdürülebilir İşbirliği Ağlarının Oluşturulması	%17,03
Karşılıklı Önyargıların Aşılmasına Dair İletişimsel Faaliyetlerin Yürütülmesi	%6,66
Karşılıklı Bilgi/ Deneyim Paylaşımıyla Kurumsal Kapasitelerin Geliştirilmesi	%14,07

“Sivil Toplum Diyalogu” programı kapsamında tanıtım stratejisi olarak çok sayıda sözlü ve görsel malzemeler kullanılmıştır. Çerçeveleme analiziyle hem Diyalog TV'deki görsel malzemeler- videolar hem de programın sosyal medya araçlarının içerikleri incelenmiştir. Bu anlamda “Diyalog TV” alt çerçevesi altında toplamda 307 video incelenmiştir. İkinci alt çerçeve olan “sosyal medya araçları” başlığı kapsamında Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarındaki paylaşımlar ele alınmıştır.

Etkili bir tanıtım aracı olarak görülen Diyalog TV'de toplamda 307 video vardır. Bu videolar farklı kategoriler ve başlıklarla yayınlanmaktadır. Videoların süreleri farklı olup, genel anlamda 40 saniyeden 38 dakikaya kadar değişmektedir. En uzun süreli (30 ile 40 dakika arasında) videolar belgesellere aittir.

Spesifik konu odaklı çerçeveleme tekniği aracılığıyla Diyalog TV'de yayınlanan videoların içeriklerinin tematik anlamda 5 (beş) ana tema üzerinden kurgulandığı görülmüştür. Genel olarak aşağıdaki odak temalar üzerinden görsel metinlerin içeriği oluşturulmuştur. Bulgular doğrultusunda tematik tablo şu şekilde tasarlanmıştır:

Tablo 5: Diyalog TV Videolarının Tematik Tablosu

Odak Temalar	Başlık Sayısı	Video Sayısı	Kapsam Oranı
Sivil Toplum Diyalogu Programının Kapsamı	7	36	%11,73
Sivil Diyalog Projelerinin İçeriği	14	200	%65,15
Sivil Diyalog Projelerinin Önemi	4	33	%10,75
İletişim Faaliyetleri	5	22	%7,17
Dönemsel Değerlendirmeler	3	16	%5,21
Toplam	30	307	%100

Programın sosyal medya araçlarını nasıl kullandığı amaçsal örneklem kapsamında incelenmiştir. Amaçsal örneklem, araştırmanın bütününe yansıttığı gözlemine ve varsayımına dayalı olarak bazı alt kümeler ya da bileşenler üzerinde odaklanmayı içermektedir. Bu yöntem, araştırma kapsamına alınan belirli kümelerin, genelin tipik özelliklerini taşıyan örnekler olduğunu varsaymaktadır (Ergin, 1994, 93). Tipik örnekler olduğu varsayıldığı için “amaçsal” olarak ele alınmaktadır (Goode ve Hatt, 1952, 231).

Amaçsal örneklem aracılığıyla araştırmacı amacına uygun şekilde araştırmadaki belirli bir süreyi, sayıyı, bilgiyi ve niteliği incelemektedir (Bernard, 2011, 145). Bu anlamda belirli bir konu ya da sorunsal çerçevesinde amaçsal örneklem yöntemi ile araştırmanın genel çerçevesi içinde spesifik bir “örneklem çerçevesi” oluşturulmaktadır. Seçilen araştırma tekniği ile bu “örneklem çerçevesi” çözümlenmektedir.

“Sivil Toplum Diyalogu” Programının sosyal medya platformlarında en etkin şekilde kullandığı araçlar Facebook ve Twitter’ dır. Bu anlamda programın hem Facebook hem de Twitter hesaplarındaki paylaşımlar amaçsal örneklem yöntemine dayalı olarak ele alınmıştır. Yöntem kapsamında 6 aylık bir dönem (20 Ekim 2017 ve 20 Mart 2018 tarihleri arasında) “örneklem çerçevesi” olarak seçilmiştir. Çerçeveleme analizi ile paylaşımların genel şeması çıkarılmıştır.

Araştırma kapsamında aynı zamanda amaçsal örnekleme uygun olarak Programın Facebook hesabının son 6 aylık (20 Ekim 2017 ve 20 Mart 2018 tarihler arasında) paylaşımları çerçeveleme analizi aracılığıyla incelenmiştir. Bu anlamda genel şema aşağıdaki tabloda şeklinde olmuştur:

Tablo 6: Sivil Diyalog Programı'nın Facebook Hesabının Genel Şeması

Odak Konular	Gönderi Sayısı	Beğeni Sayısı	Yeniden Paylaşım Sayısı	Yorum Sayısı	Seçilme Yüzdesi
STD Programının Tanıtımı	20	82	15	2	%12
Proje İçeriği ve Tanıtımı	42	145	37	2	%25
Jean Monnet Burs Programı Duyurusu	15	24	4	-	%9
V. Dönem Çağrısı	19	128	64	1	%11
Etkinlik Duyurusu ve Tanıtımı	62	136	53	4	%37
Diğer	11	77	17		%7
Toplam	169	592	190	9	%100

Tablo 6'da görüldüğü üzere Programın Facebook hesabının son 6 aylık genel şemasında en fazla paylaşımın Program çerçevesinde desteklenen çeşitli etkinlikler ile ilgili olduğu görülmektedir. Toplamda 62 gönderi konferanslar, toplantılar, bildirme günler vb. etkinliklerle ilgili duyuruları ve bilgileri içermektedir. En fazla paylaşımın yapıldığı diğer konu çerçevesi ise farklı alanlarda gerçekleştirilen projelerin içeriği ve tanıtımı ile ilgili olmuştur. Farklı hibe programları altında gerçekleştirilen projelerden kısaca bahsedilmiştir. En az paylaşım olan "diğer" başlığı altında özel günlerin kutlamaları ve AB ile destekli bazı hibe/destek duyuruları yayınlanmıştır.

"Sivil Toplum Diyalogu" Programının aynı başlıklı Twitter hesabı ise 2010 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Toplamda 1.112 görsel ve 2.958 Tweet mesajı yayınlanmıştır. Hesabın 3862 takipçisi vardır⁹. Amaçsal örnekleme yöntemi kapsamında hesabın içeriği son 6 aylık dönemi incelenmiştir. Bu anlamda genel şema şu şekildedir:

Tablo 7: Sivil Toplum Diyalogu Programı'nın Twitter Hesabının Genel Şeması

Odak Konular	Gönderi Sayısı	Beğeni Sayısı	Retweet Sayısı	Yorum Sayısı	Seçilme Yüzdesi
STD Programının Tanıtımı	28	242	110	44	%10
Proje İçeriği ve Tanıtımı	45	263	120	6	%17
Jean Monnet Burs Programı Duyurusu	22	200	216	9	%8
V. Dönem Çağrısı	26	128	64	1	%10
Etkinlik Duyurusu ve Tanıtımı	117	1022	555	44	%43
Diğer	31	290	192	5	%12
Toplam	269	2145	1257	109	%100

Tablo 7'de görüldüğü üzere en fazla gönderi, etkinlik duyurusu ve tanıtımına ilişkin olarak paylaşılmıştır. Toplam 2145 gönderiden 1022'si konferans, çalıştay, toplantı vb. etkinliklerin duyurusu ve içeriklerini betimlemektedir. Farklı konularda gerçekleştirilen projeler ve genel anlamda "Sivil Toplum Diyalogu" (STD) programı ile bilgiler Twitter hesabında "öne çıkan" diğer paylaşımlar olarak görülmektedir.

Programın, Youtube kanalı ise 2014 yılında kurulmuştur¹⁰. "Açıklama" bölümünde "Sivil Toplum Diyalogu" programının "kalıcı diyalog" vurgusu temelinde amaçları ve önemi bağlamında Facebook hesabındaki aynı içerikli metin kullanılmıştır. Toplamda 213 abonenin olduğu kanalda videolar içeriksel olarak şu şekilde kategorize edilmiştir:

⁹ Bknz: <https://twitter.com/DiyalogProjesi> ; Ulaşılma tarihi: 21.03.2018

¹⁰ Bknz: https://www.youtube.com/channel/UCRg1e_u4cCSaS-FhDgGWw2A/featured; Ulaşılma Tarihi: 21.02.2018

Tablo 8: Sivil Toplum Diyalogu Youtube Kanalının Genel Şeması

Kategoriler	İçerik	Video Sayısı
Hibe Başlıkları Tanıtım Videoları	Hibe Programlarının Konuları	9
Tanıtım Videoları	"Sivil Toplum Diyalogu" Programının Farklı Dillerde Kısa Tanıtımı	10
Diyalog TV	Diyalog TV'den Seçme Videolar	27
Dördüncü Dönem	Dördüncü Dönem Kapsamında Yürütülmüş Olan Projelerin ve Faaliyetlerin Tanıtımı.	70
Sivil Toplum Diyalogu Belgeseli	Programa İlişkin Yapılmış Olan Belgesel ve Kısa Tanıtım Videoları	8
Sivil Toplum Diyalogunun Renkli Dünyası ile Tanışın	Farklı Dillerde Kısa Tanıtım Videoları	5
Sivil Toplum Diyalogu	Çeşitli Projelerden ve İletişimsel Faaliyetlerden Videolar	27
Üçüncü Dönem Projelerinin Ardından	Üçüncü Döneme İlişkin Çeşitli Videolar	11
Diyalog Seminerleri	Diyalog Seminerlerine İlişkin Videolar	7
Toplam		174

Tablo 8’de görüldüğü üzere “Sivil Toplum Diyalogu” programının etkili görsel platformlarının olan Youtube kanalında ulaşılan tarih itibarıyla toplamda 174 video yayınlanmıştır. Bu videolar içeriksel olarak incelendiğinde ağırlıklı olarak farklı alanlarda gerçekleştirilmiş olan hibe projelere dair bilgilerin daha fazla olduğu görülmektedir. Youtube kanalında diğer platformlardan farklı olarak tanıtım videoları sadece Türkçe değil İngilizce, Fransızca, Almanca gibi diğer AB dillerinde de yayınlanan videolar mevcuttur.

Genel anlamda, “sivil toplum diyalogu” programının sosyal medya araçlarıyla kurulan tanıtım çerçevesi Diyalog TV ile benzer şekilde kurgulanmaktadır. Ağırlıklı olarak program çerçevesinde desteklenen etkinlikler ve projelere dair kısa bilgiler, özellikle ulaşılan başarılı sonuçlar görsel malzemelerle birleştirilerek kitlelere sunulmaktadır. Hem Diyalog TV hem de sosyal medya araçları aracılığıyla AB ve Türkiye arasındaki uyum süreci ve Türkiye’nin aday ülke olarak üyelik sürecinde bu projeler aracılığıyla nasıl gelişim sağladığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya araçları program ile ilgili bilgilendirme işlevi taşımaktadır. Tek taraflı bir iletişim platformu görevini üstlenmektedir.

SONUÇ

Program kapsamında “sivil diyalog” karşılıklı anlayışı güçlendiren, önyargıları aşan ve bilgi/ deneyim paylaşımı sağlayan “diyalog” temelli bir uzun vadeli süreç olarak ifade edilse de, kavramsal içeriği analiz tekniği ile incelendiğinde “işbirliği”, “ortaklık”, “kapasite geliştirme” gibi daha faydacı ve belirli amaçlara hizmet eden niteliklerin vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda, “örtük” olarak “sivil diyalog” süreci AB ‘ye uyum sürecinde aday ülke olarak Türkiye’yi farklı hibe alanlarında hazırlayan, geliştiren ve bilinçlendiren bir “araç” şeklinde tanımlanabilir.

“Sivil diyalog” sürecini “araç” şeklinde uygulamalı hale getiren ise çeşitli hibe destekleri ile yürütülen sivil diyalog projeleridir. Örneklem dâhilinde araştırma bulgularına göre son 10 yılda 351 proje gerçekleştirilmiştir. 27 farklı ülkeden tahmini 590 ortak kuruluş arasında yapılan bu projeler için kullanılan bütçe ise 42,5 milyon Avro olduğu belirtilmiştir. Kentler, belediyeler, üniversiteler, meslek örgütleri, gençlik yapılanmaları ve sivil toplum kuruluşları bu 10 yıl içinde “diyalog” tarafları olarak çeşitli alanlarda faaliyetler yürütmüştür. Tarım ve balıkçılık, eğitim, enerji, sağlık, medya, çevre gibi önemli konularda yürütülmüş olan “sivil diyalog” projelerinin ulaşmak istedikleri temel hedef araştırma bulguları sonucunda AB’deki standartların ve değerlerin aday ülke olarak Türkiye’ye aktarılması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu anlamda “sivil diyalog” sürecinde bilgi ve deneyim paylaşımı, bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı farkındalık yaratma çalışmaları vurgulanmıştır. Karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımı aracılığıyla kapasite geliştirme amacı ise tek taraflı olarak Türkiye’nin gelişimine yöneliktir. “Diyalog” anlayışı çerçevesinde bir “karşılıklılık” oluşturulmamaktadır. Sivil diyalog projelerinde karşılıklı ön yargıların aşılmasına yönelik her ne kadar iki taraflı “tanıma” ve “yanlış fikirlerin” ortadan kaldırılması dile getirilse de, “örtük” anlamda aday ülke olarak Türkiye’nin AB’ye üye ülkelerindeki olumsuz “imajının” değiştirilmesi vurgulanmaktadır. Türkiye’ye karşı ön yargıların aşılması için Türkiye’nin aday ülke olarak bazı standartlara ulaşması ifade edilmektedir. Bu da “diyalog” temelli bir “sivil diyalog” süreci olarak görülemez. “Diyalog” temelli bir “sivil diyalog” sürecinin oluşabilmesi için karşılıklı “tanıma” ve “öğrenme” simetrik olarak sağlanabilmelidir. Tarafların birbirine kendini kapasite olarak ispat etmesi beklenilmemelidir. Karşılıklı görüşler, bilgiler, deneyimler paylaşılması yoluyla “ortak” ve “karşılıklı” bir fikir alışverişi gerçekleşebilmelidir.

Diğer taraftan program kapsamında önemi sıkça vurgulanan sosyal medya araçlarının tek taraflı bir enformasyon akışı/ bilgilendirme sağlayan bir iletişim platformu olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Diğer etkili iletişim platformu olan Diyalog TV’de ise programın tanıtımı açısından 2008 yılından itibaren 4 (dört) dönem içinde AB desteğiyle yürütülen projeler, belgeseller, seminerler, konferanslar, program ve proje yönetimi ile gerçekleştirilen röportajlar yayınlanmıştır. Bu görsel ve sözlü materyallerde AB standartları ve değerleri vurgulanmıştır.

Genel anlamda program kapsamında inşa edilen tanım ve tanıtım çerçevelerinde AB ve Türkiye arasında “diyalog” temelli “sivil diyalog” sürecinin başarıyla gerçekleştirilmekte olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, araştırma bulgularında görüldüğü gibi sürdürülebilir bir “sivil diyalog” süreci oluşturulmamıştır. Buradaki süreç belirli bir amaca ve sonuca yönelik olarak yürütülen iletişim stratejisidir. AB ile bilinçlendirme/bilgilendirme işlevi taşıyan, aday ülkenin gerekli standartlara ulaşmasındaki gelişimini destekleyen ve bunu geniş kitlelere çeşitli araçlarla tanıtan bir süreçtir. “Sivil diyalog” anlamında özellikle sivil toplum alanının seçilmesi ise “diyalog” temelli yaklaşım için en uygun zemin olması ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda belirli bir “sivil diyalog” anlayışı inşa edilmiştir. Ancak bu anlayışta sivil toplum alanına ilişkin yaklaşım da sorunlu ve tartışmalıdır.

Sorunlu olmasının temel nedeni, program kapsamında hibe destekleri ile sivil toplum alanının “sektör” olarak görülmesidir. Bunun dönüşümün büyük bir başarı olarak öne çıkarılmasıdır. “Sektör” yaklaşımı, sivil toplumun her hangi bir siyasi bağlılıktan uzak, toplum içindeki “ötekileştirilen” farklılıkların, azınlıkların temsilini sağlayarak sorunlara, çatışmalara “çözüm” ve “konuşma” ortamı sunan, ticari olmayan ve “gönüllülük” esasına dayalı bir alan tanımı ve işlevini değersiz hale getirmektedir. Ticari kaygıların ve çıkarların olduğu “pazar” algısını ortaya çıkarmaktadır. “Sivil diyalog” adı altında farklı alanlarda oluşturulan “projecilik piyasası” na işaret etmektedir. Buradaki sorunsal liberal yaklaşımla sivil toplum alanına “sektörel” bakış açısının “diyalog” anlayışı ile uyuşmamasıdır. Çünkü “pazar” algısına dayalı “sektör” vurgusu beraberinde finansal kaynaklarla ortaya çıkan “güç”, “bağımlılık” ve “tarafılık” etkenlerini de beraberinde ortaya çıkarmaktadır. Bu da sivil toplumu “bağımsız” alan “bağımlı” bir yapıya dönüştürmektedir.

Diğer taraftan, AB destekli bu program kapsamında finansal desteklerle projeciliğin sivil toplum alanında yaygınlaştırılması, Türkiye’de sivil toplum alanının hızlı bir şekilde büyümesine ve sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır. Uzman ekiplerle çeşitli alanlarda önemli projeler üretilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Başarılı sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak temel sorun sivil toplumun “bağımsız” bir sivil alandan ziyade hibe desteklerine odaklı projecilik “sektörü” olarak gelişmiş olmasıdır.

Bağımsız ve tarafsız bir sivil toplum alanında “sivil diyalog” daha “diyalog” temelli bir yapıdadır. Dar anlamda sadece AB’ye uyum sürecinde iletişimsel “araç” olarak görülmemelidir. Daha etkili ve önemli bir “diyalog” süreci şeklinde algılanmalıdır. Kavramsal altyapısı daha fazla “diyalog” anlayışı çerçevesinde geliştirilmelidir. Bu bağlamda “diyalog” temelli bir sürecin yürütülmesi için öncelikle “bağımsız” ve “tarafsız” sivil toplum alanının varlığı gerekmektedir. Çünkü ticari çıkarlar ve hedeflerin olduğu bir alanda “uzlaşma” kesin olarak aranmaktadır. Süreçten çok sonuç önemlidir. Zaman, gelir ve maddi kazanç bağlamında değerlidir. “Rekabet” ve buna bağlı olarak “güç” olguları ön plandadır. Bu nedenle ancak gönüllülük esasına dayalı, her hangi bir dinsel, siyasal, ideolojik yapıdan “bağımsız” kurulan ve toplumsal konsensüs odaklı sivil toplum kuruluşları aracılığıyla “diyalog” temelli bir “sivil diyalog” süreci oluşturulabilir.

“Diyalog” temelli bir “sivil diyalog” süreci için çeşitli iletişimsel etkinlikler gerçekleştirilebilir. Toplantılar, konferanslar, seminerler ve diğer faaliyet türleri bu “sivil diyalog” anlayışı çerçevesinde yapılandırılabilir. Ancak bu iletişimsel etkinlik türleri içinde sürdürülebilir olması açısından ve “diyalog” anlayışı çerçevesinde daha fazla karşılıklı “etkileşim” potansiyeline sahip atölye çalışmaları gösterilebilir. Atölye çalışmalarının “diyalog” temelli iletişim açısından önemi her katılımcının belirlenen konu bağlamında katılımına doğrudan olanak sağlaması ve ortak mutabakat gerektirmeden konuşma/tartışma ortamı sunmasıdır. Ağ oluşturma ve geliştirme sürecine katkı sunmasıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Eray (2017). Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 1, s. 248-263.
- Anderson, Rob, Baxter, A. Leslie ve Cissna, N. Kenneth (2004). Texts and contexts of Dialogue. İçinde R. Anderson, L. A. Baxter, & K. N. Cissna (Der) *Dialogue: Theorizing difference in communication studies*, Thousand Oaks, CA: Sage, s. 1-17.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu (2005). Komisyondan Konseye, Avrupa Parlamentosuna, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Bildirim: AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyaloğu, COM 290 Final, erişim tarihi: 03.10.2017, erişim adresi: <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2948/diyalog.pdf>

- Ayhan, Serap (1995). Paulo Freire: Yaşamı, Eğitim Felsefesi ve Uygulaması Üzerine, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 28, S. 2, s. 193-205
- Bakhtin, M, Mikhail (1981). *The Dialogic Imagination*. Austin: The University of Texas Press.
- Bartlett, C, Frederic (1995). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bateson, Gregory (2006). A Theory of Play and Fantasy. İçinde K. Solen ve E. Zimmerman (der) *The Game Design Reader*, Massachusetts: The MIT Press, s.314-328.
- Bayraktar, Fesih (2017). Neo-liberalleşme, Sivil Toplum Kuruluşları ve Projecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Amme İdaresi Dergisi*, C: 50, S:2, s. 105-142.
- Bedük, Aykut, Usta, Sefa ve Kocaoğlu, Mehmet (2006). AB'ye Giriş Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratikleşme Sürecindeki Misyolları. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 10, S. 9, s.52-64.
- Beger, Nicolas (2004). Participatory Democracy: Organised Civil Society and the "New Dialogue. *Online Paper*, C. 9, S.4, s. 1-8, erişim tarihi: 25.10.2017, erişim adresi: file:///C:/Users/ilis/Desktop/sivil%20toplum%20literat%C3%BCr/SSRN-id581442.pdf
- Berinsky, J, Adam ve Kinder, R, Donald (2006). Making Sense of Issues through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis. *The Journal of Politics*, C. 68, S. 3, s. 640-656.
- Bernard, H. Russell (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. UK: Altamira Press.
- Berny, Nathalie (2013). Deliberation and Coalition Building: NGOs Attempts to Promote Civil Dialogue Within EU Governance. *Chiers du Centre Emile Durkheim Working Papers*, C.14, s. 1-40.
- Bohm, David (2006). *Birlikte Düşünmek: Diyalog* (çev: Onur Atalay), İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Borrigan, S, P, Nieves (2009). *Bringing Civil Society In? Civil Society Dialogue and the EU's Enlargement Strategy*, Erişim tarihi: 02.02.2018, Erişim Adresi: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/0d5e0766-3ff7-44aa-9d08-ca235a0b91c6.pdf>
- Çaha, Ömer, Çaylak, Adem, ve Tutar, Hüseyin (2013). *Sivil Toplum Kuruluşları Profili*. Ankara: Serka Kalkınma Ajansı Yayını.
- Cissna, N, Kenneth ve Anderson, Rob (1998). Theorizing About Dialogic Moments: The Buber-Rogers Position and Postmodern Themes. *Communication Theory*, C. 81, s. 63-104.
- EESC (European Economic and Social Committee) (2011). *Participatory Democracy in 5 Points*, Erişme Tarihi: 10.02.2018, Erişme Adresi: <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2010-10-en.pdf>
- Fazi, Elodie ve Smith, Jeremy (2006). *Civil Dialogue: Making it Work Better*, *EU Civil Society Contact Group*, Erişim tarihi: 12.10.2017, Erişim Adresi: <http://act4europe.horus.be/module/FileLib/Civil%20dialogue,%20making%20it%20work%20better.pdf>
- Freire, Paulo ve Shor, Ira (1987). *A Pedagogy for Liberation*. London: Macmillian LTD.
- Freire, Paulo (2005). *Pedagogy of the Oppressed*, 30th Anniversary Edition (çev: M.B. Ramos). New York: Continuum.
- Gamson, A. William (1992). *Talking Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Garcia, B, Luis (2010). From Civil Dialogue to Participatory Democracy: The Role of Civil Society Organizations in Sharing the Agenda in the Debates on the European Constitution. *Journal of Contemporary European Research*, C. 6, S. 1, s. 85-106.
- Gitlin, Todd (1980). *The World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Goffman, Erving (1986). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Grudin, Robert (1996). *On Dialogue: An Essay in Free Thought*. Boston: Houghton Mifflin.
- Gündüz, Y, Ali ve Kaya, Mehmet (2014). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine bir Değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 130-169.
- Entman, M. Robert (1991). Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*, C. 41, S. 4, s. 6-27.
- Entman, M. Robert (1993). Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, C. 43, S. 4, s. 51-58.
- Entman, M. Robert (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, C. 57, s. 163-173.
- Ensink, Titus ve Sauer, Christoph (2003). Social Functional and Cognitive Approaches to Discourse Interpretation: The Role of Frame and Analysis, İçinde T. Ensink ve C.Sauer (der) *Framing and Perspectivising in Discourse*, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s.1-23.
- Ergin, D. Yaşar (1994). Örneklem Türleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi eğitim Bölümleri Dergisi*, C. 6, s. 91-102.
- Freeman, Michael (2016). Neo-liberal Politikalar ve İnsan Hakları. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, s. 165-188.
- Goode, J, William ve Hatt, K, Paul (1952). *Methods in Social Research*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Habermas, Jürgen (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı* (Çev: Mustafa Tüzel). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Hammond, C. Scott, Anderson, Rob ve Cissna, N. Kenneth, (2003). The problematics of dialogue and power. *Communication Yearbook*, C. 27, s. 125-157.
- Heuberger Frank ve Schawarel, Mirko (2013). The Chances for Participatory Democracy and a Citizen- Powered Europe, ENNA/ European Network of National Civil Society Associations, Erişim Tarihi: 02.09.2017, Erişim adresi: http://www.b-b-e.de/fileadmin/inhalte/themen_materialien/europa/Chances_for_Participatory_Democracy_Final.pdf
- König, P. Jason (2009). Symptotic Dialogue in the First to Fifth Centuries CE, İçinde S. Goldhill (der) *The End of Dialogue in Antiquity*, Cambridge: Cambridge University Press, s.85-115
- Linström, Margaret ve Marais, Willemien (2012). Qualitative News Frame Analysis: A Methodology. *Communitas*, C. 17, s. 21-38.
- Pan, Zhongdang ve Kosicki, M. Gerald (1993). Framing Analysis: An Approach to News Discourse. *Political Communication*. S.10, s. 55-75.
- Pichler, W, Johannes (2015). *Civil Dialogue and Participatory Democracy in the Practice of European Union Institutions*. European Economic and Social Committee Press. Erişim Tarihi: 12.06.2017, Erişim adresi: <http://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-02-15-397-en-n.pdf>
- Potur, A, Ayla ve Kayıhan, S, Kutlu (2011). Theoria, Praxis, Poiesis: A Continuum Scheme. *Archnet-IJAR*, C. 5, S. 2, s. 119-126
- Richardson, D, John ve Lancendorfer, M, Karen (2004). Framing Affirmative Action: The Influence of Race on Newspaper Editorial Responses to the University of Michigan Cases. *The Harvard International Journal of Politics/Press*, C. 9, S. 4, s. 74-94.
- Scheufele, A. Dietram ve Tewsbury, David (2007). Framing, Agenda-Setting and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, C. 57, s. 9-20.
- Scholte, A, Jan (2007). Global Civil Society- Opportunity or Obstacle for Democracy. *Development Dialogue*, C. 49, s. 15-29.

- Schön, Donald ve Rein, Martin (1994). *Frame Reflection: Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. New York: Basic Books.
- Seyidov, İlgar (2018) *Diyalog Anlayışı Çerçevesinde AB Destekli "Sivil Toplum Diyalogu" Programının İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Smismans, Stijn (2003). European Civil Society: Shaped by Discourses and Institutional Interests. *European Law Journal*, C. 9, S. 4, s. 473-495.
- Snow, David ve Benford, D. Robert (1988). Ideology: Frame Resonance and The Participant Mobilization. *International Social Movement Research*, C. 1, s. 197-217.
- Van Gorp, Baldwin (2007). The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back in. *Journal of Communication*, C. 57, s. 60-78.
- Vreese, Claes (2005). News Framing: Theory and Typology. *Information Design Journal+Document Design*, C.13, S. 1, s. 51- 62.
- Yatkın, Ahmet (2008). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, s. 29-38.
- Zoller, M, Heather (2000). A Place You Haven't Visited Before: Creating the Conditions for Community Dialogue. *Southern Communication Journal*, C. 65, s. 191-207.

İnternet kaynakları:

- Dernekler Dairesi Başkanlığı, Erişim adresi: <https://www.dernekler.gov.tr/>, Erişim tarihi: 13.11.2017
- Diyalog: İletişimde İlk Adımlar, Erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/diyalog-seminerleri/>, erişim tarihi: 15.12.2017
- Diyalog Bülteni I, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#1>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni II, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#2>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni III-IV, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#3/4>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni V, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#5>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni VI, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#6>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni Özel Sayı, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#ozel>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni VII, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#7>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni VIII, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#8>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Diyalog Bülteni IX, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/bulten/#9>, erişim tarihi: 05.01.2018.
- Diyalog TV, Erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/diyalog-tv-2/>, erişim tarihi: 05.01.2018
- Mevzuat Metni, Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, Erişim Tarihi: 13.11.2017
- Sivil Diyalog Programı Facebook Hesabı, Erişim Adresi: https://www.facebook.com/CivilSocietyDialogue?hc_ref=ARTWSSZpNZC8LAQ41kyK7S-o8J98dFBZgLS11hp1GU3plOwq2uoU3_jOOAUds_aFyNE; Erişim tarihi: 20.03.2018
- Sivil Diyalog Programı Twitter Hesabı, Erişim Adresi: <https://twitter.com/DiyalogProjesi>; Erişim tarihi: 21.03.2018
- Sivil Diyalog Programı Youtube Kanalı, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/channel/UCRg1e_u4cCSaS-FhDgGWw2A/featured; Erişim Tarihi: 21.02.2018
- Sivil Toplum Diyalogu Programı I Dönem (2008-2009) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2015/05/compendium_TR.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017
- Sivil Toplum Diyalogu Programı II Dönem (2010-2012) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2015/05/compendium_TUR_04022013.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017
- Sivil Toplum Diyalogu Programı III Dönem (2014-2016) Kitapçığı, erişim adresi: http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2016/12/CSDIII_Compndium_v7_02112016_TRsmall_CagriOner.pdf, erişim tarihi: 10.12.2017
- Sivil Toplum Diyalogu IV Dönem (2015-2017) Kitapçığı, erişim adresi: <http://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2017/07/STDIV-PROJE-KAZANIMLARI-KITABI-small.pdf>, erişim tarihi: 10.12.2017